

Jarosław Gara (2009). *Od filozoficznych podstaw wychowania do egzystencjalnej filozofii wychowania*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, ss. 384.

Polska pedagogika fenomenologiczna nie jest z pewnością silnie akcentowana na świecie. Jeżeli jeszcze znane są nazwiska polskich fenomenologów, takich jak Roman Ingarden czy Józef Tischner to z pewnością polska pedagogika fenomenologiczna nie posiada jeszcze wielu znanych swych przedstawicieli. Dlatego z przyjemnością pragnę przedstawić – jedną z najnowszych monografii, jaka ukazała się w Polsce, poświęconej problematyce pedagogiki fenomenologicznej, której autorem jest Jarosław Gara.

W swej rozprawie podjął on próbę – bazując na „rdzennej” fenomenologii samego Husserla – odwołania podstawowych założeń fenomenologicznych aktów wychowania. Praca składa się z *Wprowadzenia* oraz trzech zasadniczych części: Część 1. *Filozoficzne ustrukturyzowanie problemów wychowania*; Część 2. *Epistemologiczne i metodologiczne podstawy fenomenologii „rdzennej”*; Część 3. *Fenomenologia aktów wychowania oraz Zakończenia*.

We *Wprowadzeniu* J. Gara przywołuje historię ruchu pedagogiki fenomenologicznej, najpierw niemieckojęzycznego (Aloys Fischer, Friedrich Copei, Edith Stein, Eugen Fink, Martinus Jan Langeveld, Otto Friedrich Bollnow, Werner Loch, Käte Meyer-Drawe, Wilfried Lippitz), angielskojęzycznego (Max van Manen) oraz polskojęzycznego (Władysław Cichoń, Jacek Filek, Krystyna Ablewicz). Przedstawia także merytoryczną i formalną zawartość pracy.

W części pierwszej autor prezentuje filozoficzne źródła strukturyzowania podstawowych problemów wychowania w ramach szeroko rozumianej filozofii wychowania. Przedstawia podstawowe sposoby myślenia o człowieku w ramach rozważań antropologicznych, odsłania antropologiczno-aksjologiczne horyzonty podstawy myślenia o wychowaniu a także nakreśla podstawowe wyznaczniki budowania założeń teleologicznych o wychowaniu.

W części drugiej autor podejmuje próbę rekonstrukcji takich kategorii fenomenologicznych, jak: doświadczenie, przedmiot, nastawienie. Dokonuje tego – przede wszystkim na podstawie tzw. wczesnego dzieła Husserla „Badania logiczne”, dochodząc m.in. do następujących konkluzji: 1. fenomenologię należy rozumieć jako dyscyplinę o charakterze apriorycznym; 2. apodyktyczna oczywistość wyraża się poprzez „wgląd” w istotę czegoś; 3. fenomenologia ma opisywać przeżycia świadome w ich czystej istocie; 4. dostęp do ogólnych istot można uzyskać za pomocą określonej procedury metodologicznej – abstrakcja ideująca; 5. własnością aktów poznawczych jest ich intencjonalność (por. s. 231-232). Na tych i innych wnioskach Gara buduje podstawowe założenia fenomenologii aktów wychowania.

Część trzecia rozpoczyna się od próby eksplikacji aktów wychowania jako aktów o charakterze ejdetycznym. Przedstawia ich formy, aspekty oraz strukturę. Dokonuje analizy istoty i formy pseudowychowania. Wydobywa fenomenologiczne momenty aktów wychowania, które określa m.in. jako te, które przybierają zawsze postać schematu: 1. „działanie-doznawanie” i rozgrywają się w przestrzeni międzypodmiotowej; 2. wszelkie akty wychowania zawsze są jakąś formą oddziaływania z „zewnętrzną”; 3. wychowanie zawsze pozostawia jakiś ślad w człowieku, który go doznaje; 4. intencje działania wychowawczego ściśle powiązane są ze świadomością; 5. sens działania wychowawczego wiąże się ściśle z próbą wykraczania poza determinujące je okoliczności i warunki zewnętrzne; 6. teleologicznym horyzontem właściwego wychowania jest zniesienie ontologicznej nierówności podmiotu wychowującego i podmiotu wychowywanego (por. s. 261-262).

Dalej autor dookreśla główne intencje aktów wychowania w kontekście ich walorów antropologicznych, aksjologicznych, teleologicznych. W pierwszym przypadku wskazuje m.in., iż to sam podmiot czynu poprzedza czyn, czyn ma charakter niesamodzielny i zawsze odsyła do podmiotu, czyn jest rodzajem samoobiektywizacji podmiotu oraz każdy wybór zakłada zawsze jakąś władzę wyboru (por. s. 266-267). W drugim obszarze dotyczącym aksjologicznych jakości aktów wychowania dokonuje analizy wzajemnego związku pedagogicznej dialektyki pomiędzy wolnością i odpowiedzialnością, stawia pytanie o kategorię „osoby”, „dobra” i „zła” oraz „totalności” w wychowaniu jako próby jego zawłaszczenia rozumianego jako forma dewaluacji aktów wychowania. Z kolei teleologiczne intencje wychowania koncentrują się wokół pytań o człowieka, który jest w drodze, o jego egzystencjalną orientację, która zmierza do działań autoafirmacyjnych. Tę część swych analiz Gara podsumowuje w następujący sposób: „»Powołaniem« wychowania, tak jak i kształcenia”, z punktu widzenia ich najbardziej fundamentalnego sensu, jest to, by odkrywać „człowieka potencjalnego” i przyczynić się do jego uobecnienia, tzn. wprowadzania go na ścieżki odkrywania „siebie samego jako innego” i wyposażania go w kompetencje poznawania tego, co jeszcze nie odkryte, i dookreślenia tego, co dotychczas niedopełnione, i dlatego „inne niż to, co »tożsame«, bo już znane i uobecnione” (s. 342). W *Zakończeniu* autor jeszcze raz podejmuje próbę systematyzacji dokonanych analiz oraz eksponuje podstawowe wyniki badań własnych.

Monografia Jarosława Gary jest jedną z nielicznych prób – w polskiej pedagogice – odnalezienia i zbudowania wzajemnych relacji pomiędzy fenomenologią – w jej rdzennym husserlowskim wydaniu – a pedagogiką. Jest – w jakimś sensie – kontynuacją badań prowadzonych w polskiej pedagogice – a często na pograniczu filozofii i pedagogiki – przez takich autorów, jak: Roman Ingarden, Józef Tischner, Tadeusz Gadacz, Jacek Filek, Bogusław Milerski, Krystyna Ablewicz. Należy podkreślić, iż Jarosław Gara należy do młodego pokolenia polskich filozofujących pedagogów, które po zmianie systemowej, jaka miała miejsce w polskiej rzeczywistości społeczno-politycznej po 1989 roku odwołuje się w swych badaniach do nieobecnych lub zbyt mało obecnych paradygmatów myślenia o człowieku i wychowaniu przełamujących ich materialistyczno-empiryczną wizję. Pedagogika, jak wiadomo, jest nierozdzielnie związana z refleksją filozoficzno-humanistyczną, z jakimś sposobem rozumienia nie tylko człowieka, ale również świata jako takiego, w którym przecież człowiek jako podmiot realizuje swoje bycie w tymże świecie. Różnorodność kontekstów, znaczeń i interpretacji powoduje, iż kapitalne znaczenie uzyskują prace przyczyniające się z jednej strony do odsłaniania owych znaczeń, z drugiej zaś strony dające narzędzia zarówno teoretykom, jak i praktykom wychowania do tejże interpretacji.

III. RECENZJE

Prezentowana monografia — trzeba to uczciwie zaznaczyć — choć pisana często językiem dostępnym i zrozumiałym tylko dla specjalistów z dziedziny fenomenologii — jednak takie walory posiada i wpisuje się w mapę pedagogiki humanistycznej zarówno w Polsce, jak i na świecie, uzupełniając, czy rozwijając osiągnięcia w tej mierze nie tylko pedagogiki rodzimej, ale również i pedagogiki niemieckiej, włoskiej czy kanadyjskiej. Wydaje się więc, iż nie byłby nadużyciem — w przypadku omawianej monografii — postulat rozpowszechnienia pracy badawczej autora poprzez prezentację wyników badań na zagranicznych, specjalistycznych konferencjach naukowych, bądź tłumaczenie pracy — lub jej znacznych fragmentów — np. na język angielski, niemiecki czy włoski, w jednym ze specjalistycznych wydawnictw.

Andrzej Ryk